

Sandra Tomassone

Marknadskoordinator
Plantskolan i Ängelholm AB

FOTO: PRIVAT

Malus domestica 'Åkerö' – med pompa och ståt

Äppelträdet 'Åkerö', detta uråldriga träd med en karisma och växtkraft där vilken gladiator som helst hamnar i lä. Historien om 'Åkerö' börjar vad man tror redan på 1600-talet. Sorten härstammar från ett jättelikt träd på Åkerö Gård utanför Katrineholm, Sörmland. Frukten beskrevs av den svenska pomologins fader, Olof Eneroth, i *Svenska trädgårdsföreningens årsskrift 1858*. Då under namnet 'Åkerö' glasäpple, dock slopades 'glasäpple' i senare upplaga.

Tidigare har man trots att trädets inträde i Sverige var kring 1759 tillsammans med ett parti holländska fruktträd som dåvarande ägare av Åkerö Säteri, Greve Carl Gustaf Tessin inhandlat och importerat från Amsterdam. 1909 gjordes en upptäckt av en annan pomolog, Carl G Dahl, att stammen inte visade något spår av förädlingsställe. Idag tror man att moderträdet härstammar från sent 1600-tal uppdrivet från kärna.

Omkring 1880 var moderträdet i så

dåligt skick att den dåvarande markägaren övervägde att ta ner trädet. Läns-trädgårdsmästaren, troligen F L Wickstrand, avrådde detta och valde istället att gödsla och beskära trädet. Trädet repade sig (!) och plomberades 1921.

Det finns gott om Åkeröträd i Mälardalen. Sorten spreds med stor framgång runtom i Norden och är än idag älskad för sin friska, mildt syrliga smak samt hårdighet och bördighet. 1901 utnämnde Sveriges Pomologiska förening 'Åkerö' till Sveriges mest odlade vinteräpple.

FRUKTEN 'ÅKERÖ' HAR en ägggrund, valsformig form. Fruktköttet är mildt, fast och har en syrlig smak med vitgul färg. Skalet är medeltjockt och tegelrött. Karaktäristiskt för just 'Åkerö' är den lilla svulsten, eller "näsan" som sitter intill skaftet. Trädet är känt för sin bördighet och hårdighet och pollineras av kompisarna 'James Grieve', 'Maglemer', 'Oranie', 'Transparent blanche' med flera.

Frukten mognar i slutet av september in i december. Frukten kallas vinteräpple på grund av den långa skördesäsongen. Med god och riklig skörd är det med stor fördel som det går att lagra frukten. Trädet är hårdigt zon 1–4 (5). Det är en stark och karaktäristisk individ som lämpar sig väl i det nordiska klimatet.

I ETT FAKTABLAD om vård och förvaltning som Rikssantikvarieämbetet ligger bakom, kan jag läsa att syftet med en anlagd park ofta har visat sig vara en manifestation, trend och en förväntad markering av position i samhället. Markägarens tycke och smak eller hur parken faktiskt har använts har inte alls varit i fokus. Jag ställer mig frågande kring detta då förvaltning av en park helt faller i glömska. Om inte kunskap eller syfte finns kring varför vi har valt dessa arter och specifika sorter är det verkligen att kasta pärlor åt svin. Syftet bör alltid vara att bevara och finna hållbara sätt att utnytt-

Åkerö säteri och moderträdet. Stöttning behövs för den kalibern på träd.

FOTO: MONA FORSBERG (HOLOGRAM)

Målning av Bertha Wernquist ur *Handbok i svensk pomologi, del II* av Olof Eneroth 1866.

”'Åkerö' växer majestätiskt och bär sina tegelröda frukter med stolthet. Frukten, med en mycket speciell äggliknande form och en näsliknande utväxt som kan förekomma vid skafthålan, gör utseendet oförglömligt charmigt. Betänk sedan att dagens 'Åkerö' smakar likadant som de våra förfäder njöt av för 250 år sedan, svindlande tanke.

INGER HJALMARSSON, POM

ja våra växter och träd. Ur ett långsiktigt perspektiv lämnar vi ett värdefullt kulturarv efter oss. Ett arv som visat sig vara viktigt för oss och kommer att vara minst lika viktigt för våra efterlevande.

allmänheten får njuta av frukten på hösten och vårblooming på våren. Surrande humlor och bin... ja, ni är med.

Så varför ser vi då inte mer av fruktträd ute i våra offentliga parker och städer? Kanske kan tidskrävande skötsel vara en orsak? Ofta kräver en anlagd trädgård, park eller innergård underhåll, åtminstone till en början för etableringen. Svenska träd ska i regel klara det svenska klimatet, det behöver viss beskärning alternativt en genomtänkt plantering där ljusinsläpp och kronans storlek tas med i beräkningen redan från planskiss. I den bästa av världar blir intresset större för skötsel och trädvård kring våra offentliga parker. Vår förhoppning är att det prioriteras i samma takt som offentliga miljöer blir mer och mer attraktiva.

Tänk om vi kunde skapa dessa barnomsminnen för många fler, även för de som inte har möjlighet att ha en egen trädgård. Föreställ dig en park med äppelträd och plommonträd. En park eller äppellund mitt i staden, sociala ytor för alla åldrar där

grundstammar. Det mesta tyder på att fruktodling når södra Skandinavien på 700-talet. Från vikingatiden finns det tydliga spår av lagring, torkning och produktion av must och cider. Äpplet fick en central plats i trädgårdskultur och symbolspråk där äpplet stod för frestelser, makt och kunskap. Det tycker jag är anledning nog till att hedra äpplen som 'Åkerö' med en central plats i våra svenska samhällen. Vill man inspireras och besöka en av Sveriges bevarade fruktträdgårdar vill jag föreslå Julita gård i Sörmland. Här finns Nordiska museets levande samlingar, inte bara äppelgenbanken, utan även humle och pionsamlingar av våra berikande kulturväxter.

Avslutningsvis vill jag återvända till 1800-talet och länsträdgårdsmästare Wickstrand vars beslut var att beskära och gödsla det gamla Åkeröträdet. Det om något visar på vad kunskap och genuint intresse kan göra för ett helt land och dess kulturarv.

Give trees a chance, Salve!

Grenverk 'Åkerö'.

FOTO: PETER SEGEMARK, NORDISKA MUSEET

'Åkerö' i blom.

FOTO: FLEMMING THORNINGER, SONNERUPLUND.DK